

УДК 342.9

Л. Сіньова, канд. юрид. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СУТНІСТЬ ГУМАНІСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В статті досліджується сутність гуманістичної функції права соціального забезпечення в сучасних умовах в Україні, аналізується діяльність держави в сфері соціального забезпечення.

Ключові слова: гуманізм, соціальна справедливість, право соціального забезпечення, бідність, функція.

Гуманістична ідея втілена в Конституції України, де в ст. 3 проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Етимологія слова "гуманізм" має інтернаціональне підґрунтя. В українську мову термін запозичено через російську і польську мови з німецької. Німецький "humanismus" походить від латинського "humanus" – "людський", похідного від "homo" "людина, чоловік", пов'язаного з "humus" – "земля", а отже, первісне його значення – "земний" [2, с. 618-619].

Термін "гуманізм" введено у науковий обіг німецьким педагогом Ф. Нітхаммером на початку XIX ст., та вперше його вжито у якості визначеного погляду на життя датським філософом Габріелем Сібберном (Gabriel Sibbern), в книзі "Про гуманізм" ("Om humanisme", 1858). Відома роль у розповсюдженні визначення "гуманізму" належала британському філософу-прагматисту Ф. Шіллеру. На початку XX століття він використав це слово у заголовку до своєї книги "Гуманізм: Філософські есе" ("Humanism: Philosophical essays") [3] задля вираження власних поглядів на життя.

Питання визначення функцій права соціального забезпечення не втрачають своєї актуальності та є предметом дослідження великого кола науковців, зокрема І.В. Гушчина, Г.В. Кузьменко, С.М. Прилипка, В.І. Прокопенко, О.В. Тищенко, Б.І. Сташківа, В.П. Слобожаніна, О.Є. Мачульської, В.Ш. Шайхатдінова, Я.М. Фогеля, В.І. Щербини та ін.

Близькими до терміну "гуманізм" є поняття "гуманний" та "гуманність". В. Даль термін "гуманний" розкриває як "человеческий, человеческий, людский; свойственный человеку истинно просвещённому; человеколюбивый, милостный, милосердный", а "гуманність" – як "человечность, людскость; благодуще, человеколюбие, милосердие; любовь к ближнему" [4]. Тотожне тлумачення можна знайти в "Малом толковом словаре" [5, с. 141]. Знак рівності між поняттями "гуманний" та "людський" можна констатувати у "Політичному словнику" під редакцією Б.М. Ельціна [6, с. 83]. С.І. Ожегов також трактує гуманізм як "гуманність, людність в громадському житті й у ставленні до людей" [7, с. 149].

Якщо звернутись до визначення гуманізму, сформованого іноземними науковцями, то в редакції "Словника загальнофілософських термінів" ("A dictionary of common philosophical terms") гуманізм вважається "будь-яка думка, яка підкреслює важливість людської гідності, доброту та людської цінності взагалі, особливо протилежні богословським віруванням або надприродним поглядам" [8, с. 25]. Ед. Л. Міллер вважає гуманізм "піднесення людності як джерела і критерію всіх цінностей та категорій" [9, с. 397]. Дослідник історії гуманізму у Сполучених Штатах Америки Г.М. Джоунс вважає гуманізм в філософському контексті "очевидну істину – людські створіння мають гід-

ність, що означає, що всі люди від природи рівні, що вони наділені Творцем певними невідчужуваними правами, і що серед цих прав є Життя, Свобода та право на Щастя" [10, с. 104]. В преамбулі до "Гуманістичного маніфесту – 2000" П. Куртц називає гуманізм "етичний, науковий, філософський світогляд, який змінив світ" [11, с. 7].

Дослідник гуманізму – Уоррен Аллен Сміт (Warren Allen Smith) виділив сім видів гуманізму і дав їм детальну характеристику. До класифікації Сміта увійшли:

1) гуманізм – явище, що означає ставлення до людських інтересів або до вивчення гуманітарних дисциплін (study of the humanities);

2) стародавній гуманізм – феномен, який відноситься до систем філософії Арістотеля, Демокрита, Епікура, Лукреція, Перікла, Протагора або Сократа;

3) класичний гуманізм – поняття, що відноситься до стародавніх гуманістичних ідей, які стали модними в період Ренесансу у таких мислителів, як Бекон, Боккаччо, Еразм Роттердамський, Монтень, Мор та Петрарка;

4) теїстичний гуманізм – явище, що до якого відносять діяльність як християнських екзистенціалістів, так і тих сучасних теологів, які наполягають на здатності людини працювати над своїм порятунком спільно з Богом;

5) атеїстичний гуманізм – описує творчість Жан-Поля Сартра та ін.;

6) комуністичний гуманізм – явище, що охоплює погляди деяких марксистів (наприклад, Ф.Кастро або колишнього секретаря Л.Троцького, Раї Дунаєвської), які вважають, що послідовним натуралістом і гуманістом був К.Маркс;

7) натуралістичний (чи науковий) гуманізм – еkleктичний набір переконань, утворених в сучасній науковій епосі й сконцентрованих на вірі у вищу цінність і самовдосконалення людської особистості [12].

Формування новітнього права відбувається в результаті опосередкованого впливу гуманізму. Гуманізм пов'язаний з правом так само, як пов'язані право з мораллю, етичними переконаннями та релігією. Ось як висловився про гуманізм у праві В.В. Копейчиков: "гуманізм у праві – одна з найсуттєвіших, органічно властивих праву якостей... Саме такі соціальні цінності як свобода, рівність, справедливість становлять сутність гуманізму" [13, с. 660].

Стрижневі ідеї сучасного гуманізму, на думку С. П. Погребняка, сконцентровано у Гуманістичному маніфесті – 2000. Це, насамперед, визнання гідності і незалежності особистості головною соціальною цінністю; максимізація свободи вибору людини; дотримання принципу, згідно з яким кожна людина заслуговує до себе людського ставлення; визнання інших загальнолюдських моральних стандартів, а саме: правдивості і додержання обіцянок, чесності і відвертості, доброзичливості і надійності, вірності і вдячності, неупередженості і справедливості, добросовісності і прагнення до співробітництва тощо; шанування таких чеснот як здатність до творчості, самостійного вибору, мислення і поведінки, прагнення до максимальної реалізації талантів і здібностей, одержаних людиною від природи,

спрямованість на засвоєння раніше невідомих їй сфер діяльності; гармонійне поєднання етики і розуму; віра в те, що збільшення знань дозволяє людям бути мудрішими і людянішими, а моральні норми сприяють прогресові розуму; пошук злагоді при наявності суперечностей шляхом розумного діалогу [14, с. 34].

Слід зазначити, що гуманізм знаходить своє концентроване вираження саме у праві соціального забезпечення, тому що саме останнє опікується проблемами соціальної та фінансової адаптації особистості в більшій мірі ніж будь-яке інше. Норми права соціального забезпечення є тим самим засобом, який змушує загальноприйняті правила поведінки і стандарти слугувати на благо людини й вирішувати проблеми соціальних ризиків, таких як втрата зв'язків із соціумом, безробіття, стійкі або раптові розлади здоров'я тощо. При цьому необхідно усвідомлювати, що в праві соціального забезпечення гуманізм удосконалюється під впливом цивілізаційного розвитку та розвивається разом із розвитком соціальних цінностей. Гуманізм соціального забезпечення турбує не просто питання недоторканності, фізичного благополуччя людини, пріоритету її життя над будь-якими процесами і явищами, а, більш того, якість і рівень такого життя. Таким чином, гуманізм у праві соціального забезпечення несе в собі найбільш соціальний характер, ніж будь-де.

Значущість певних знань залежить від їх ролі і місця в суспільному та індивідуальному людському бутті, тобто від їх функцій. Соціальна функція, завдяки якій соціальне буття не лише одержує необхідну інтерпретацію, а й може зазнати змін. Гуманістична функція, яка шляхом утвердження позитивного сенсу і мети життя, формування гуманістичних цінностей та ідеалів виконує роль інтелектуальної терапії [15, с. 31-32].

Соціальними цінностями є зайнятість населення, злагода в суспільстві, порядок, мир, демократія. Їм протистоять безробіття, соціальні катаклізми, антагонізми, війни. Отже, цінність – феномен, який об'єктивно, за своєю природою є благом для людини, спрямованим на утвердженні її в бутті, реалізації її творчих можливостей [15, с. 331-332].

Важливим аспектом морального прогресування суспільства є відкриття і формування ним, на певних етапах його розвитку, тих або інших "навічних" норм і цінностей моральності, без яких подальший розвиток людства в цілому виявляється неможливим [16, с. 72].

Право є величний та невичерпний для пізнання суспільний феномен. Право є універсальним, загальним, найефективнішим регулятором функціонування суспільства й життя його індивідів. Цей інститут, маючи фундаментальне, доленосне значення для людей, їхніх об'єднань та спільнот, привертає увагу мислителів різних країн і народів протягом тисячолітньої історії розвитку цивілізації [17, с. 6].

Основні принципи нового світобачення були закріплені в Декларації тисячоліття, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 8 вересня 2000 р. Глибока сутність гуманістичної соціальної політики в країнах світу декларувалась принципом солідарності, спрямованого на вирішення глобальних проблем країн світу, базуючись на справедливому розподілі витрат на підставі рівності та соціальної справедливості. Ті, хто страждає або знаходиться в найменш сприятливому становищі, заслуговують допомоги тих, хто знаходиться у більш сприятливому становищі [18].

Гуманістична функція характеризується тим, що право охороняє та захищає права і свободи людства, народу, людини. Наприклад, Конституція України в ст. 27 закріплює право людини і громадянина на життя.

Держава забезпечує реалізацію людиною названого права, створюючи належні умови для недопущення свавільного позбавлення життя конкретної людини. В Україні з 5 квітня 2001 р. смертна кара замінена довічним позбавленням волі, що свідчить про гуманізм українського права [19].

Гуманістична функція правової реальності сприяє формуванню та реалізації нормативно-правових актів на засадах загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створення умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави [20, с. 47].

Становлення держави завжди супроводжується складними процесами в соціально-економічному розвитку, що безпосередньо впливає на тенденції формування гуманістичних спрямувань в суспільстві. Саме в ці періоди досліджується значне збільшення кількості тих категорій громадян, котрі потерпають від ризиків суспільних змін і потребують особливої підтримки держави. При цьому, під складним життєвими обставинами слід розуміти обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті. Складні життєві обставини – це обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно.

Важливим аспектом морального прогресування суспільства є відкриття і формування ним, на певних етапах його розвитку, тих або інших "навічних" норм і цінностей моральності, без яких подальший розвиток людства в цілому виявляється неможливим.

Гуманність можна визначити як комплекс якостей особистості, що проявляються у вчинках і у відносинах до людей: чуйності, уважності, милосердя, доброти, любові, співчуття. Отже, проблема функцій права соціального забезпечення є однією із важливих проблем науки. Дослідження функцій виконуючих соціального забезпечення в суспільстві, дозволяє глибше усвідомити суть і значення цього інституту, створює більш широкі можливості для прийняття оптимальних практичних рішень в даній сфері суспільного життя. Гуманістична функція права соціального забезпечення, яка шляхом утвердження позитивного сенсу і мети життя, формування гуманістичних цінностей та ідеалів виконує роль інтелектуальної терапії.

Таким чином, гуманістична функція права соціального забезпечення виражається в наступному:

1) забезпечення і утвердження якісних характеристик життя людини, яке охоплює всі сфери людської активності, як-от, здійснення трудової функції, творча реалізація, відпочинок, охорона здоров'я, батьківство та дитинство тощо шляхом реалізації взірцевих стандартів високого рівня життя;

2) зміцненні соціальних зв'язків за рахунок державної підтримки осіб, не здатних самостійно досягти соціального благополуччя;

3) особливій турботі про людину через надання максимально комфортних умов для досягнення соціального щастя, так, Конституцією України проголошено, що кожна особа має право обирати роботу, а отже держава має обов'язок надати таку роботу. Проте особлива турбота про працівника буде виражатись у соціальній підтримці у випадках його тимчасової непрацездатності, професійної хвороби або нещасного випадку на виробництві, у створенні правових та практичних умов щодо недопущення мобінгу в трудовій діяльності;

4) відшукувати нові підходи щодо подолання бідності та підвищення рівня життя і добробуту громадян, забезпечувати повноцінне життя населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Етимологічний словник української мови в семи томах. Т.1 / Під ред. О.С. Мельничук, І.К. Білодід, В.Т. Коломієць, О.Б. Ткаченко. – Київ: Видавництво "Наукова думка", 1982. – С. 618-619, 632 стр.
3. Schiller, F. C. S. Humanism : philosophical essays. – London : MacMillan, 1903. – 302 p.
4. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / Четвертое исправленное и значительно дополненное издание / Под редакцией проф. И.А. Бодуэна-де-Куртенэ, Т.1., Издание М.О. Вольф, С.-Петербург – Москва, 1912. – С. 505.
5. Малый толковый словарь русского языка. / Сост. П.Е. Стоянь, 3-ье ИЗДАНИЕ съ новыми таблицами словопроизводства и 1300 гравированными рисунками. – Книгоиздательство и Книжная торговля И.Я. Оглоблина, 1916. – С. 141.
6. Политический словарь. Краткое научно-популярное толкование слов. Под общей редакцией Б.М. Эльцина, 2-е дополненное и исправленное издание. – Издательство "Красная Новь" Г.П.П., Москва-Ленинград, 1924. – С. 83.
7. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М.: Азбуковник, 1999. – С. 149.

8. Gregory Pence, University of Alabama, A Dictionary of Common Philosophical Terms. – The McGraw-Hill Companies, Inc, Primis Custom Publishing, 2000. – P. 25.

9. Questions that matter: an invitation to philosophy/ Ed.L.Miller, Jon Jensen.-5th ed., 2004. – P. 397.

10. Howard Mumford Jones. American Humanism: It's Meaning for World Survival. – New York, Harper & Brothers Publishers, 1957. – P. 104.

11. Humanist manifesto 2000: a call for a new planetary humanism / drafted by Paul Kurtz. – Published by Prometheus Books. – 2000. – P. 7.

12. Who's Who in Hell: A Handbook and International Directory for Humanists, Freethinkers, Naturalists, Rationalists and Non-Theists / Comp. by Smith W.A. – N.Y., Barricade Books, 2000. – 1264 p.

13. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред) та ін.. – К.: "Укр. енцикл.", 1998. – Т.1: А-Г. – С.660-672.

14. Погребняк С.П. Втілення принципу гуманізму в праві // Вісник Академії Правових наук України : 36. наукових праць. – 2007. – № 1. – С. 34.

15. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 592 с. (Альма-матер).

16. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1996. – 304 с.

17. Толкачова Н.Є. Звичаєве право: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. – 367 с.

18. Декларація тисячоліття : міжнародний документ ООН від 08.09.2000 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_621

19. Функції і принципи права: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15060913/pravo/funktsiyi_printsipy_prava

20. Основи держави і права [Текст] : навчальний посібник / Ред. А.М. Колодій, А. Ю. Олійник. – Київ : Либідь, 1997. – 208 с.

Надійшла до редколегії 04.12.15

Л. Синьова, канд. юрид. наук, ассист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СУЩНОСТЬ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ ПРАВА СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В статье исследуется сущность гуманистической функции права социального обеспечения в современных условиях в Украине, анализируется деятельность государства в сфере социального обеспечения.

Ключевые слова: гуманизм, социальная справедливость, право социального обеспечения, бедность, функция.

L. Sinova, Doctor of Law, Assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

HUMANISTIC ESSENCE OF SOCIAL SECURITY LAW IN MODERN CONDITIONS

The essence of humanistic function within the social maintenance law has been researched in today's Ukrainian conditions, the state social maintenance activity has been analysed.

Keywords: humanism, social justice, social maintenance law, poverty, function.

УДК 52-852

М. Самбор, канд. юрид. наук,
начальник сектора Прилуцького відділу поліції ГУНП
у Чернігівській області, м. Прилуки, Україна

ФОРМАЛЬНІ МІРКУВАННЯ, ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ВІДМОВИ У СКАСУВАННІ РІШЕННЯ СУДУ, У СВІТЛІ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У статті розглядаються питання справедливості під час ухвалення рішень суду за апеляційними та касаційними скаргами. Досліджуються формальні міркування, їх справедливість у обґрунтуванні відмови в задоволенні позовних вимог, їх місце у контексті принципу верховенства права.

Ключові слова: справедливість, рішення суду, формальні міркування.

Україна намагається долучитися до країн європейської сім'ї, перейнявши найкращі здобутки європейського співтовариства у галузі розбудови правової держави та громадянського суспільства. Сьогодні найбільшого звучання мають принципи дотримання, гарантування, охорони та захисту прав, свобод та інтересів учасників правовідносин, незалежно від того фізичні це чи юридичні особи. На європейському просторі одним із найважливіших принципів, який став втіленням гарантій прав, свобод та інтересів людини, є принцип верховенства права. Вочевидь, що для реалізації принципу верховенства права важливим є створення не лише дієвих механізмів охорони та захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у матеріальних правовідносинах, а й розбудова доступного, якісного інституту судового захисту прав, свобод та інтересів.

Козюбра М.І. зазначає, що послідовне втілення в життя принципу верховенства права можливе тільки за умов сильної, незалежної та неупередженої судової влади. У цивілізованому суспільстві суду належить центральне місце у цьому процесі. Адже саме він уособлює справедливість, ставить "останню крапку" в пошуку й утвердженні права при вирішенні конкретних справ [2, с. 16]. Наближення судової гілки до народу, має відобразитися перш за все у доступності судового захисту прав, свобод та інтересів громадянином, а також постановлення законних, обґрунтованих і справедливих рішень, які відповідатимуть духові та букві закону, свідчитимуть про об'єктивність та неупередженість суддівського корпусу, а також вселятимуть впевненість українців у їх захищеності, у тому, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність є найвищими соціальними

© Самбор М., 2016